

**МАКЕДОНСКАТА АКАДЕМИЈА НА НАУКИТЕ И УМЕТНОСТИТЕ
ВО 2015 И 2016 ГОДИНА: КОНТИНУИТЕТ И НОВИ ПРЕДИЗВИЦИ**

ЕКСПОЗЕ НА ПРЕТСЕДАТЕЛОТ НА МАНУ, АКАД. ТАКИ ФИТИ, ПОДНЕСЕНО
НА ЧЕТИРИЕСЕТ И ДЕВЕТТОТО ГОДИШНО СОБРАНИЕ НА МАНУ

Нацрт извештајот за работата на МАНУ во 2015 година, доставен за усвојување на денешното Годишно собрание содржи детален приказ на целокупното работење на МАНУ во минатата година со фокус на основната дејност на Академијата - научните и уметничките проекти врз кои се работеше во 2015 година, разделени според различни критериуми (домашни, билатерални, меѓународни, раководители и научни тимови, извори на финансирање и сл.), научната дејност на одделенијата и на научните единици, научната дејност на секој академик одделно, издавачката дејност, изложбите и уметничките колонии, наградите и признанијата доделени на академици, меѓународната соработка на МАНУ итн. Затоа, во ова експозе ќе биде даден само најсинтетички приказ на работењето на МАНУ во 2015 година и валоризација на нејзината дејност.

Во 2015 година во МАНУ се работеше врз **89 научно истражувачки и уметнички проекти**, од разни области, од кои 64 започнале да се реализираат во 2014 година, а 25 во 2015 година. Во рамките на меѓународната проектна соработка со Бугарската академија на науките продолжи реализацијата на 32 проекта. Времетраењето на истражувачките проекти во просек изнесува три години, а одделни проекти траат и подолго време. Притоа, во рамките на одделенијата на МАНУ се работеше на 55 научни проекти, а во рамките на истражувачките центри на 34 проекти.

Во оваа пригода посебно сакам да ја потенцирам растечката **научноистражувачка работа и уметничката и творечка дејност на академиците**. Имено, членовите на МАНУ во 2015 година објавиле **62 монографии**, од кои 49 на македонски јазик и 13 на други јазици, и **приредиле 11 монографии**, од кои 8 на македонски јазик и 3 на други јазици. Понатаму, членовите на МАНУ објавиле вкупно **209 научни**

статии/трудови - 144 во списанија (и тоа: 97 трудови во меѓународни списанија, од кои дури **74 со импакт фактор** и 47 трудови во домашни списанија) и 65 трудови во зборници (и тоа: 33 трудови во зборници од научни и стручни собири одржани во земјата и 32 трудови во зборници од научни и стручни собири одржани во странство). Членовите на МАНУ во 2015 година учествувале на 114 научни и стручни собири (од кои дури 61 во странство) и одржале 36 предавања или презентации. Во сферата на **уметничката дејност** членовите на МАНУ учествувале во **30 научноистражувачки, литературно-книжевни или уметнички проекти** (од кои 18 во странски институции), превеле 8 научни или стручни дела, објавиле 47 раскази, песни или одломки од прозни текстови и стихови, понатаму, академиците со свои дела учествувале на 6 самостојни изложби, 13 групни изложби и на 3 уметнички колонии. Бројот на создадени **мозаици и слики** (во акварел, маслена и комбинирана техника) и скулптури, исто така, е импозантен - 97 мозаици и слики и 39 скулптури. Посебно треба да се одбележи и фактот дека членовите на МАНУ се главни уредници, заменици - уредници или членови на уредувачки одбори на **16 домашни** и на **36 странски** зборници и списанија (печатени или електронски) од областа на науката, културата и уметноста. За својата плодна и успешна научноистражувачка и творечка уметничка дејност членовите на МАНУ во 2015 година добиле 11 домашни или странски **награди и признанија**, а **двајца академици беа избрани за членови на странски академии** - акад. Владо Камбовски за странски член на Бугарската академија на науките и акад. Томе Серафимовски за странски член на Црногорската академија на науките и уметностите.

Во организација на Македонската академија на науките и уметностите во 2015 година беа одржани повеќе од 20 **научни и свечени собири**, 3 изложби, 5 пристапни предавања, 4 предавања на гости, 16 промоции, 2 концерта и 3 прикажани филмови.за животот и делото на наши академици.

Во рамките на научноистражувачката дејност на МАНУ во 2015 година се објавени 14 периодични изданија и 27 посебни изданија, 2 изданија од Фондацијата „Трифун Костовски“, како и повеќе каталози за

одржани изложби. Вкупниот обем на објавените изданија на МАНУ во 2015 година изнесува **15.385** печатени страници.

Во текот на 2015 година се интензивираше **меѓународната и научната соработка на МАНУ** со академиите со кои имаме склучено договори за соработка, со асоцијациите на академиите во кои членува МАНУ, како и со други странски научни институции и организации. Во овој контекст, посебно е интензивирана и продлабочена соработката со академиите од соседните земји, а конкретни форми на соработка во 2015 година беа реализирани и со Австриската академија на науките, Германската национална академија на науките Леополд Дина, Полската, Украинската, Руската академија на науките и др., како и со научни институции од Германија, Турција, Шведска, Романија итн. Годишната 2015 беше **изборна година** во МАНУ. На Осумнаесеттото изборното собрание на МАНУ, беа избрани 5 дописни членови, 12 членови надвор од работниот состав и двајца почесни членови. Враќањето на категоријата дописни членови придонесе за подмладување на членството на Академијата и за зајакнување на нејзиниот работен карактер.

Паралелно со порастот на обемот на основната дејност на МАНУ, расте и **квалитетот на научноистражувачкиот процес, како и квалитетот на уметничкото творештво на МАНУ**. Во прилог на ваквото тврдење ќе ги наведем следниве аргументи:

Прво, членовите на МАНУ во својата научноистражувачка дејност се повеќе ја инкорпорираат меѓународната димензија во творештвото - повеќе од 60% од научните трудови објавени во списанија се однесуваат на меѓународни списанија, а во нивни рамки најголемиот дел се објавени во списанија со импакт фактор, 50% од трудовите објавени во зборници од научни и стручни собири се однесуваат на собири одржани во странство, од вкупниот број списанија и зборници во кои членови на МАНУ се појавуваат како главни уредници, заменици на главните уредници или членови на уредувачки одбори, 70% се однесуваат на странски списанија и зборници итн.

Второ, расте бројот на билатерални и меѓународни научно истражувачки проекти, а видлива е и тенденција на пораст на

апликациите на МАНУ за добивање на научни проекти од европските фондови и од други меѓународни институции и организации.

Трето, нашите два истражувачки центри - Истражувачкиот центар за енергетика и одржлив развој и Истражувачкиот центар за генетско инженерство и биотехнологија “Георги Ефремов“, кои во годините нананзад се стекнаа со висока репутација во регионот и пошироко, продолжуваат успешно да ја одржуваат стекнатата позиција. Од друга страна, радува и фактот што новформираните истражувачки центри започнаа значајни научни проекти, а се чувствува зголемена активност и на другите истражувачки центри. За тоа свој придонес веќе даваат новопримените дописни членови на МАНУ, како и нововработените млади научни работници и истражувачи (во последниве две години) во одделните истражувачки центри како организациони единици на МАНУ.

Профилирањето на Програмата за работа на МАНУ во 2016 година поаѓа од два основни постулата. **Прво**, да се следи континуитетот во работењето на МАНУ и **второ**, да се бараат одговори на новите предизвици на времето, т.е. перманентно да се зголемува квалитетот на научноистражувачкиот процес, да зајакне советодавната функција на МАНУ и да се продлабочува и збогатува меѓународната соработка на МАНУ заради зголемување на нејзината меѓународна репутација и афирмација на научниот и креативен потенцијал на Република Македонија.

Во овој контекст и во 2016 година е предложена обемна и богата работна програма. Во научната програма за 2016 година се вклучени **107 научноистражувачки и уметнички проекти од разни области**. Од нив 65 се започнати минатата година, а 42 се новопредложени, кои ќе се реализираат оваа година. Од вкупниот број научноистражувачки проекти, 74 ќе се реализираат во рамките на одделенијата на МАНУ и 34 во рамките на истражувачките центри на Академијата. Во рамките на меѓународната проектна соработка со Бугарската академија на науките оваа година ќе продолжи работата врз 31 научен проект. Овие проекти оваа година влегуваат во завршна фаза, односно ќе бидат

финализирани до крајот на 2016 година. Двете академии ќе ги објавуваат резултатите од овие проекти во заеднички зборници на **македонски** и на **бугарски** јазик, а некои од нив и на англиски јазик. Со Српската академија на науките и уметностите оваа година започнува реализацијата на 13 заеднички научноистражувачки проекти од различни области, а во тек е договарањето за покренување на заеднички проекти и со Косовската академија на науките и уметностите, како и со другите академии од соседството, но и пошироко.

Програмата на МАНУ за 2016 година предвидува одржување на **29 научни собири** (домашни и меѓународни), **18 свечени собири**, **12 изложби**, **12 пристапни предавања** на новопримените дописни членови и членови надвор од работниот состав, **3 предавања на гости од странство**, **14 промоции** на изданија на членовите на МАНУ, како и богата издавачка дејност - **15 зборници** на трудови, **50 посебни изданија** и сл. МАНУ редовно ќе ги публикува и периодичните изданија на одделенијата и на центрите како и нејзините информативни изданија. Издавачката дејност и другите настани и оваа година ќе бидат поддржани од Фондацијата на МАНУ “Трифун Костовски“. Дел од настаните и содржините на Програмата за оваа година ќе се одвиваат во рамките на *Научната и уметничката визита* во Куќата на Уранија во Охрид.

Во текот на 2016 година значаен дел од активностите на МАНУ ќе бидат посветени на одбележувањето на **1100 годишнината од упокојувањето на Св. Климент Охридски**, како и на подготовките за одбележувањето на големиот јубилеј – 50 години (1967-2017) постоење на Македонската академија на науките и уметностите. Чествувањето на Св. Климент, нашиот и сесловенски првоучител и просветител, според Програмата на МАНУ за 2016 година, опфаќа организирање на бројни културни, уметнички и научни настани: Свечена академија што ќе се одржи во Охрид на 9 август, Меѓународна научна конференција за делото на Св. Климент Охридски; Изложба на портрети и оригинални икони на Св. Климент Охридски во избор на акад. Цветан Грозданов, Промоција на неколку изданија на МАНУ посветени на Св. Климент; Изложба на стари ракописи итн. Бројни настани поврзани со

чествувањето на Св. Климент ќе се одвиваат во Охрид, град кој е колевка на златната епоха на словенството од крајот на IX и почетокот на X век, показ и доказ за нашите корени длабоко во историјата и за нашиот опстој на турбулентните простори на Балканот. Со оглед на величината на делото на Св. Климент, МАНУ за неговото чествување, посебно во научниот дел, очекува финансиска поддршка и од UNESCO - апликацијата до UNESCO е веќе поднесена.

Во пресрет на големиот јубилеј - **50 години постоење на МАНУ**, уште во текот на оваа година ќе започнеме со сериозни подготовки за достоинствено одбележување и чествување на јубилејот. Имено, во тек е формирањето на Организационен одбор за прослава на 50 години МАНУ, кој ќе конципира и осмисли Програма, т.е. настани (научни, уметнички, културни, церемонијални) за прославата, ќе усвои финансиски план и ќе побара дополнителна поддршка од Министерството за финансии за реализација на предвидените настани и содржини. Овде посебно сакам да нагласам дека во текот на 2016 година МАНУ ќе започне со работа врз проектот **Приоритетни насоки на идниот развој на Република Македонија** во кој академиците и другите научни работници што ќе бидат ангажирани ќе ги изнесат своите погледи и мислења и своите препораки за креирање на политики во неколку клучни сфери: (1) економскиот раст и развој, (2) образованието, науката, научно - истражувачката работа и иновациите, (3) институциите, а во тој контекст посебно демократизацијата на општеството, судскиот систем и човековите права, (4) евроинтеграциите и (5) состојбите и предизвиците во областа на јазикот, уметноста и културата. Во спомнативе области МАНУ има сериозни истражувања, а бројните научни расправи што ќе се одвиваат оваа и следната година ќе бидат во функција на нивно понатамошно актуелизирање и продлабочување.

Живееме во тешки и турбулентни времиња. И минатата и оваа година земјата проаѓа низ тешка политичка и општествена криза којашто се заканува со сериозни негативни импликации во сите сфери на општественото живеење - во економијата, во сферата на демократијата, човековите права, судскиот систем, функционирањето на клучните

институции на земјата, евроинтеграциските процеси и сл. Во овој контекст, пролонгирањето на кризата н# соочува со сериозни, би рекол, опасни предизвици во сферата на економијата. Неколку пати сум потенцирал дека се неоправдани, да не кажам дури и наивни, верувањата на одделни економски аналитичари дека постојнава криза не може многу да % наштети на нашата економија, дека нашата економија е витална и отпорна на ваквите нарушувања. Економската наука одамна докажала дека кога во општеството ќе преовладат “лошите времиња“, кога, како што велеше таткото на модерната макроекономска наука Џон Мејнард Кејнс, т.н. animal spirits ќе се трансформираат во својата негативна варијанта, односно кога песимизмот ќе преовлада пред оптимистичките очекувања, тогаш фирмите се воздржуваат од инвестирање, домаќинствата ја намалуваат сопствената потрошувачка на добра и услуги и речесијата, т.е. понатамошниот пад на економската активност, влегува на широка врата. Ние сме веќе во ваква ситуација, поради што и ни се случува корегирање на очекуваната стапка на раст на нашиот БДП надолу, а с# почести се и најавите од македонскиот деловен сектор за воздржување од инвестирање, т.е. за одложување на инвестирањето за подобри времиња. Општопознат е фактот дека во вакви услови, владите настојуваат да ја компензираат смалената инвестициска активност на бизнис - секторот со претерано инволвирање во сите пори на економската активност - владите стануваат најголеми инвеститори, најголеми работодавачи и сл. Но владите, по дефиниција, се лоши стопанственици и, од причини кои економската наука одамна ги утврдила, тие нерационално ги користат расположливите ресурси на економиите. Република Македонија не е исклучок од ваквата законитост. Овде е излишно да се зборува дека продолжувањето на состојбите што сега преовладуваат во сферата на политиката и во сферата на креирањето и имплементацијата на економските политики може да имаат крајно неповолни последици за идниот развој на нашата земја - поради прекумерната и нерационална јавна потрошувачка, недозволивата динамика на пораст на јавниот долг, креирањето услови за појава на економска криза детерминирана од политички избори

(феномен што не е непознат во економската наука) и заострување, понатамошното комплицирање, наместо разрешување на проблемите во другите сфери дијагностицирани во низа научни трудови објавени во земјава, во јавните настапи на дел од академиците и научните работници од академската заедница, но и во извештаите на меѓународните финансиски институции, во Извештаите на ЕК и во Извештајот на Прибе.

Во оваа пригода сакам посебно да предупредам на фактот дека раководствата на политичките партии носат историска одговорност за надминување на тешката политичка и општествена криза со којашто е соочена Република Македонија. Тие мораат да разберат дека граѓаните на Македонија, и покрај сите проблеми поврзани со уставното име на земјата и неоправданото пролонгирање на почетокот на преговорите со ЕУ за членство во Унијата, сè уште силно го поддржуваат процесот на евроатлантските интеграции. Оттука, апсурден е фактот што Република Македонија, 24 години по осамостојувањето, поради несоодветните политики и недемократското владеење, е втурната во ситуација организирањето фер и демократски избори, кои ќе бидат меѓународно верифицирани, допрва да се поставува како услов за нашето понатамошно напредување во евроатлантските интеграциски процеси. И понатаму, мислам дека уште е поапсурден фактот што 10 години по добивањето статус кандидат за членство во ЕУ, Македонија денес се перципира како земја што назадувала во политичкиот дел на критериумите од Копенхаген, кои налагаат **изградба на стабилни институции што ќе гарантираат и ќе испорачуваат демократија, владеење на правото и заштита на човековите права и на правата на малцинствата.**

Имајќи го предвид претходново, неопходно е, во рамките на политичкиот дијалог, политичките партии, клучните институции на земјата и сите други релевантни фактори да дејствуваат во правец на смирување на состојбите, на релативизирање на анимозитетот помеѓу политичките партии, кој се заостри до апсурдни и несфатливи размери, кој ја продлабочува поларизацијата во сите сегменти на општеството, и

во правец на изнајдување на разумни решенија со “ладни глави“. Во спротивност, секој несоодветен чекор, сеедно од која страна доаѓа (каков што беше случајот со иницијативата на Уставниот суд за утврдување на уставноста на Законот за помилување на сторители на кривични дела поврзани со изборите) значи само “дотурање бензин на огнот што гори“ и го доведува во прашање мирното разрешување на кризата преку изнаоѓање решенија што ќе ги респектираат основните демократски начела и европските вредности, критериуми и стандарди.

Политичката и општествената криза низ којашто проаѓаме нужно се рефлектира и врз МАНУ. Сведоци сме на бројни упатени критики до МАНУ, некои оправдани и добронамерни, некои тенденциозни и корелирани со лични интереси и незадоволства, а некои и од недоволното разбирање на природата и функциите на академиите во општествата. Се разбира, факт е дека МАНУ не смее и не може да биде индиферентна во однос на збиднувањата во општеството. Меѓутоа, при третманот на значајни прашања и проблеми со кои денес е соочена Република Македонија, сакам повторно да нагласам дека не треба да се очекува дека МАНУ ќе се обраќа со говор на политиката и политичарите и дека МАНУ ќе се инволвира во дневнополитички прашања. Таквата практика би била погубна за институцијата. Околу ова прашање постои консензус не само во нашата академија, туку и во академиите воопшто. Ова е разбирливо, бидејќи ова прашање е поврзано со самостојноста на академиите како врвни научни институции, со нивниот дигнитет и интегритет.

Проблемите со кои денес се соочуваме во најизострена форма нема да се разрешат преку ноќ. Илузија е да се мисли дека ако успееме да организираме коректни избори што ќе бидат меѓународно признати и ќе овозможат избор на политичка влада, со полн капацитет на одлучување, наместо сегашните хибридни решенија, проблемите ќе исчезнат сами од себе. Напротив, проблемите што сега се во фокусот на нашата реалност ќе бараат крупни реформи, многу знаење, енергија и политичка волја за нивно надминување.

МАНУ во оваа сфера ќе го преземе својот дел од одговорноста, особено преку реализација, синтетички гледано, на три видови

активности кои, инаку, се иманентни за академиите како врвни научни институции. **Прво**, МАНУ, преку зголемување на нивото на научноистражувачкиот процес, публикување на резултати од реализацијата на научните проекти и нивно преточување во јасни насоки, сугестии и препораки за креаторите на политиките, ќе дава придонес во надминувањето на отворените предизвици и проблеми со кои сме соочени. Во оваа смисла, МАНУ оваа година ќе организира бројни научни расправи за прашања поврзани со економскиот раст и развој; со проблемите во сферата на иселувањето на младите и губењето на најкреативниот човечки потенцијал; со поставеноста и функционирањето на клучните макроекономски политики и во овој контекст со прашањето за фискалната одржливост; со статусот на образованието, науката, истражувањето и развојот; со претприемништвото и иновативноста; со бегалската криза; со заштитата на животната средина, со националното богатство и културното наследство, и пошироко со состојбите во културата. Значаен дел од овие теми се и порано елаборирани, во рамките на научните проекти на МАНУ, а ќе бидат и во функција на реализација на спомнатиот научен проект *Приоритетни насоки на идниот развој на Република Македонија*. **Второ**, поаѓајќи од воспоставената практика во многу национални академии во светот, МАНУ во текот на 2016 година ќе формира постојани и ад хок групи, составени од академици, но и од компетентни кадри надвор од академиите, од кои Владата, нејзините ресори, владини тела и сл. можат да иницираат и да побараат реализација на научни проекти и расправи за значајни прашања од одделни научни области, од сферата на уметностите и пошироко за круцијални општествени прашања и проблеми, повторно во функција на добивање совети, мислења и препораки за креирање политики во соодветните области. Заради операционализација и конкретизација на советодавната функција на МАНУ, неодамна, во соработка со Секретарјатот за европски прашања на Р. Македонија, го формиравме Советот за евроинтеграции, составен од академици и научни работници надвор од МАНУ, чии научен интерес се евроинтеграциите, којшто ќе претставува еден вид форум за дебатирање

за клучни теми од процесот на евроинтеграцијата на земјата, за предизвиците и проблемите со кои се соочуваме при спроведувањето на реформите и можните пристапи за нивно надминување. Истовремено, одделенијата на МАНУ, во соработка со соодветните научни организациони единици (центрите на МАНУ), и научни институции надвор од МАНУ, ќе преземат обврска за реализација на научни проекти и научни расправи од делокругот на нивното работење, чии резултати, исто така, ќе им бидат корисни на креаторите на политиките. Притоа, МАНУ е свесна за фактот дека науката нуди алтернативни пристапи и решенија и дека политиката е таа што одлучува, но и дека тоа не ја амнестира ниту науката ниту политиката од одговорноста за отсуство на заемна соработка. **Трето**, МАНУ и понатаму ќе ја интензивира својата меѓународна соработка со академиите од соседните земји, но и со сите други академии со кои соработува. Овде посебно сакам да нагласам дека нашата соработка со академиите од соседството е заснована врз принципите на заемно почитување, разбирање и отвореност. Ние, со раководствата на академиите од соседните земји се договоривме дека нема прашања, вклучувајќи ги и оние што ги сметаме за спорни, сензитивни (на пример, прашања од историјата, јазикот, идентитетот и сл.) за коишто академиците и научниците не можат да расправаат - се разбира, со силата на научните аргументи, факти, со нивно соочување, а ослободени од идеолошките и политичките стеги и предубедувања и стереотипи, кои се продукт на тешкото историско наследство на балканските турбулентни простори. Тоа е траекторијата по којашто се движи МАНУ, трагајќи по објективната вистина. Ние сме свесни за фактот дека во науката, посебно во општествените науки, не може секогаш да се постигне општа согласност. Но битно е да се расправа, да се комуницира, да се гледа напред. Тоа треба да го правиме и заради нашите малади генерации кои сакаат да живеат во обединета Европа и во демократски и економски просперитетни земји. Ваквиот наш приод веќе дава плод. Со Бугарската академија на науките, на пример, како што споменав и претходно, реализираме бројни научни проекти, а неодамна во Софија го промовиравме првиот зборник на трудови, од заедничкиот научен проект *Европски вредности во творештвото на*

бугарските и македонските литературни творци - сличности и разлики, раководен од акад. Милан Ѓурчинов, од наша страна, и од доц. д-р Александар Јорданов од бугарска страна. Зборникот е објавен на **македонски** и на **бугарски** јазик, а во претстојниве месеци тој ќе биде промовиран и кај нас. Неодамна, во списанието *Прилози* на Одделението на МАНУ за лингвистика и литературна наука објавени се трудови кои се дел од заедничкиот проектот на МАНУ и на БАН *Културната интеграција и стабилноста на Балканот* во нивната оригинална верзија - на македонски и бугарски јазик. На овој начин, науката и МАНУ % отвараат врата и на политиката за полесно да се справува со проблемите што н# оптоваруваат. Бугарија е земја членка на ЕУ. Македонија е земја со статус кандидат за членство во ЕУ. Овој факт ги обврзува политичарите од двете земји, владите на двете земји, без оглед на нивната политичка провениенција, меѓусебно да соработуваат, да ги решаваат проблемите со почитување на европските вредности и постојано да ги унапредуваат добрососедските односи. Ваквиот пристап МАНУ ќе го негува и ќе го практикува и со другите академии од соседството и пошироко. Мислиме дека на овој начин, МАНУ не само што ќе придонесува за зајакнување на нејзиниот меѓународен углед и угледот на Република Македонија, туку ќе се афирмира и како иницијатор на меѓусебно разбирање, почитување и толеранција меѓу балканските народи. Еве, според моето мислење, ова се можните пристапи и начини МАНУ, како врвна научна и уметничка институција, да го дава својот придонес, не само во разрешувањето на постојнава криза, туку и во изградбата на Република Македонија како демократска, економски просперитетна и мултикултурна европска земја.